Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi
aded
2017
ISSN: 2618-6349

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Academic Journal of Language and Literature

Klasik Türk Edebiyatı Özel Sayısı

CİLT | VOLUME 6
SAYI | ISSUE 3
EKİM | OCTOBER '22
20

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi
Klasik Türk Edebiyatı Özel Sayısı
Journal of Academic Language and Literature
(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 3, Ekim/October 2022)

BAŞ EDİTÖR/EDITOR IN CHIEF

Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
adeddergi@gmail.com

ÖZEL SAYI EDİTÖRLERİ/ SPECIAL ISSUE EDITORS

Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

Arş. Gör. Dr. Bilal GÜZEL

EDİTÖR KURULU/EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Ayşe YILDIZ
ayse.yildiz@hbv.edu.tr

Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK
ibrahimdemirkazik@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi İsmail KEKEÇ
ismailkekec@yandex.com

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DUMAN
m.duman66@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Arife Ece EVİRGEN
a.ecetombul@gazi.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Bilal GÜZEL
bilalguzel87@gmail.com

DİL EDİTÖRLERİ/LANGUAGE EDITORS

Öğr. Gör.Dr. Özgür ÇELİK

Necmiye GÜNEŞ

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi TR Dizin ve MLA tarafından taranmaktadır.

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi Creative Commons Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

YAYIN KURULU/EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Grażyna ZAJAC | Jagiellonian Üniversitesi | POLONYA
Doç. Dr. Edith Gülçin AMBROS | Viyana Üniversitesi | AVUSTURYA
Doç. Dr. Benedek PÉRİ | Eötvös Loránd Üniversitesi | MACARİSTAN
Doç. Dr. Gökhan TUNÇ | Anadolu Üniversitesi | Eskişehir | TÜRKİYE
Doç. Dr. Mehmet YASTI | Necmettin Erbakan Üniversitesi | Konya | TÜRKİYE
Prof. Dr. Yılmaz YEŞİL | Gazi Üniversitesi | Ankara | TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Halit BİLTEKİN | Anadolu Üniversitesi | Eskişehir | TÜRKİYE

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ | Hacettepe Üniversitesi | Ankara | TÜRKİYE
Prof. Dr. Ferruh AĞCA | Eskişehir Osmangazi Üniversitesi | Eskişehir | TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK | Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi | Ankara | TÜRKİYE
Prof. Dr. Nezahat ÖZCAN | Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi | Ankara | TÜRKİYE
Prof. Dr. Talip YILDIRIM | Uşak Üniversitesi | Uşak | TÜRKİYE
Prof. Dr. Ozan YILMAZ | Sakarya Üniversitesi | Sakarya | TÜRKİYE
Prof. Dr. Zekerya BATUR | Uşak Üniversitesi | Uşak | TÜRKİYE
Doç. Dr. Adem KOÇ | Eskişehir Osmangazi Üniversitesi | Eskişehir | TÜRKİYE
Prof. Dr. Fatih SAKALLI | Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi | Ankara | TÜRKİYE
Doç. Dr. Marufjon YULDASHEV | Özbekistan Devlet Sanat ve Medeniyet Enstitüsü | ÖZBEKİSTAN
Doç. Dr. Seadet SHİKHİYEVA | Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi | AZERBAYCAN
Dr. Bagdagul MUSSA | Jordan Üniversitesi | ÜRDÜN

HAKEMLER / REFREES

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2022)

Prof. Dr. Ahmet KARTAL | Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr Ali YILDIRIM | Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Adem CEYHAN | Sivas Cumhuriyet üniversitesi
Prof. Dr. Erdoğan BOZ | Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ | Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK | Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK | Adıyaman Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet AKGÜL | Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ | İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Erdem Can ÖZTÜRK | Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Halil Sercan KOŞİK | Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan KAPLAN | Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail YILDIRIM | Kayseri Üniversitesi
Doç. Dr. Kadri Hüsnü YILMAZ | Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Özkan CİĞA | Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan EKİNCİ | Celâl Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Sibel KOCAER | Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Tolga ÖNTÜRK | Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Ümran AY SAY | Marmara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Deva ÖZDER | Karabük Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Esma ŞAHİİN ÖZTAŞ | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hulusi EREN | Muş Alparslan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kadriye HOCAOĞLU ALAGÖZ
Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt İLHAN | Amasya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Munise KOÇ | Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Orhan KAPLAN | Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Orhan KILIÇARSLAN | Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özkan UZ | Munzur Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özlem BATĞI AKMAN | Siirt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Rabia DOĞRU | Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sibel AY | Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şermin BAKA TELLİ | Giresun Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Ahmet Zahid DEMİRCİLER | Kırklareli Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Aslıhan ÖZTÜRK DOĞAN Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Esra BOZYİĞİT | Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Mustafa Yasin BAŞÇETİN | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Necmiye ÖZBEK ARSLAN | Yozgat Bozok Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Mehmet Akif YALÇINKAYA | Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

DERGİ KÜNYESİ	i-iii
İÇİNDEKİLER	iv-vi
MAKALELER / ARTICLES	
Sıyâmî ve Yeni Bir Eseri: Hakâyık u Dekâyık *Siyami and His New Work: Hakayık u Dekayık* Esma ŞAHİN ÖZTAŞ	1-26
Erken Dönem Fars Şiirinde Kalenderiler ve Kalenderilik Olgusu *Ghalandaries and The Fact of Galendary in Early Period Poetry* Sadık ARMUTLU	27-68
Klasik Türk Şiirinde Nilüfer *Nymphaea in Classical Turkish Poetry* Nusret GEDİK	69-98
Nazirecilik Geleneğinde Ben ve Ötekinin İzleri: Gelibolulu Âli'nin Biz Redifli Şiiri İle Ona Yazılan Nazire Şiirler Örnekleminde Ben'in Biz Yolculuğu *Traces of The I And The Other In The Nazires (=Similar Poetry): The Journey of I To We In The Example of Mustafa Ali's Poetry and The Nazires written for his poetry With "We" Redıf (=Rhyme)* Ahmet İÇLİ	99-145
"Ak Sadeler Giyinmek" Deyiminin Anlam Çerçevesi *The Meaning Framework of the Idiom "Ak Sadeler Giyinmek"* Duygu DİLBER	146-159
Edirneli Nazmî Dîvânı'nı Tezkireler Işığında Okumak: Bir Sanatçının Üslup Değerlendirmelerinden Sahile Vuran İnciler *Reading The Divan of Edirneli Nazmi in the Light of Tazkiras: Pearls Washed Ashore from an Artist's Stylistic Evaluations* Ayşegül EKİCİ	160-191
Klasik Türk Edebiyatında "Parmak Basmak/ Harfine Parmak Basmak" Deyimleri ve Anlam Çerçeveleri *Meaning of the Idioms "Parmak Basmak/ Harfine Parmak Basmak" in Classical Türkish Literature* Enes İLHAN	192-212

Ezize Ceferzade'nin Eserlerinde Nizâmî Gencevî
Nizami Ganjavi In Azize Jafarzade's Works 213-226
Parvana BAYRAM

Klasik Türk Edebiyatının Eğlenceli Tipleri: Çengiler ve Köçekler
Entertaining Characters in Classical Turkish Literature: Çengi and Köçek 227-239
Kadriye HOCAOĞLU ALAGÖZ

Kültürel Unsur Olarak Yeni Yıl Tebrikleri: Sultan I. Mahmud'a Sunulan Tebriknâmeler
New Year's Greetings As a Cultural Element: Tebriknames Presented to Sultan Mahmud I 240-256
Nilay KINAY

Nedîm'in Anlam Dünyası: Nedîm Dîvânı'nda Edebî Türler, Edebî Tarzlar ve Anlatım Teknikleri
The Semantic World of Nedîm: Literary Genres, Literary Styles, and Narrative Techniques in Nedîm's Dîvân 257-285
Sedat KARDAŞ

Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyasında Bir Kıyafet Unsuru Olarak Kalpak
Kalpak As An Element of Clothing In The Semantic World of Classical Turkish Poetry 286-301
Burak BEKEN

Dilde Ölümü Gölgelmek: Safâyî Tezkiresi'nde Ölümle İlgili Örtmeceler
Shadowing Death in Language:Euphemisms on Death in Safâyî's Tezkire 302-324
Kadim PALAT – Aysun Ezgi YILMAZ

Fehîm-i Kadîm Divanı'ndan Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğüne Katkılar
Contributions to the Dictionary of Classical Turkish Literature from the Divan of Fehîm-i Kadim 325-338
Yusuf Can TIRAŞ

YAYIN İLKELERİ, YAZIM KURALLARI VE ETİK KURALLAR 339-353

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi
Klasik Türk Edebiyatı Özel Sayısı
Journal of Academic Language and Literature
(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 3, Ekim/October 2022)

Nusret GEDİK

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi
nusret.gedik@marmara.edu.tr

https://orcid.org/0000-0002-5105-7854

Klasik Türk Şiirinde Nilüfer

Nymphaea in Classical Turkish Poetry

Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 31.08.2022
Kabul Tarihi/Accepted: 22.10.2022
Yayım Tarihi/Published: 30.10.2022

Atıf/Citation
Gedik, N. (2022). Klasik Türk Şiirinde Nilüfer. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, *6*(3), 69-98. https://doi.org/10.34083/akaded.1169028

Gedik, N. (2022). *Nymphaea in Classical Turkish Poetry* . *Journal of Academic Language and Literature*, *6*(3), 69-98. https://doi.org/10.34083/akaded.1169028

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş 4.0 (CC BY-NC-SA 4.0) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Öz

Klasik Türk şiirinde gül ve lâle kadar olmasa da beyitlere konu olan çiçeklerin başında gelen nilüfer genellikle âşığın aşk çilesinden solmuş sararmış sarı yüzü vasfında karşımıza çıkar. Lakin yine de divan şairinin tahayyülünde daha pek çok teşbihe de söz konusu olmuş latif bir çiçek olan nilüfer bazen âşığın bizatihi kendisidir. Âşık, gözyaşı denizinde bir nilüferken bu güzel çiçek kimi zaman da sevgilinin bir gösterenidir. Sevgiliye yaraşır hil'at, zerrîn düğmeler, taktığı tülbent nilüferin bu bağlamda benzeyenleridir. Mavi veyahut mor nilüferin semâ ile ilişkisi de şekil ve renk yönüyle şairlerin tahayyülerinde sayısız beyitlere vesile olmuştur. Şifalı bir bitki olarak şerbeti de yapılan nilüfer kimi beyitlerde ise bu yönüyle ele alınır. Klasik şairlerin hayal dünyasında çok çeşitli benzetmelere konu olan nilüferin tespit edildiği üzere en çok beyitlerde rastlanan çeşidi ise Latince olarak çiçeğin ismini de taşıyan nymphaea, yani sarı nilüferdir. Sarı nilüferi, mavi/mor nilüfer izlerken beyaz ve kırmızı nilüfer de edebî metinlere farklı beyitlerde aksetmiştir. Çalışmada nilüferin bir gelenek edebiyatı olan klasik Türk şiirindeki aksi ele alınarak bu güzel çiçeğin şairlerin hayal dünyalarında ne şekilde yer aldığı incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Çiçek, Nilüfer.

Abstract

Although not as much as roses and tulips in classical Turkish poetry, the nymphaea comes first among the flowers that are the subject of couplets. it usually appears as the lover's yellow face, which has faded from the suffering of love. While in the imagination of the classical poet, the nymphaea is sometimes a sign of the lover himself who is captured in the tears of love, it can also represent the loved one. Some ornaments on the lover are similar to the lotus in this context, for example, the hil'at, the zerrîn buttons, the cheesecloth he wears. The relationship of the blue or purple nymphaea with the sky has also been instrumental in numerous couplets in the imaginations of the poets in terms of shape and color. The nymphaea, which is also made as a sherbet as a medicinal herb, is dealt with in this aspect in some couplets. The most common type of nymphaea, which is the subject of many comparisons in the imagination of classical poets, is the nymphaea, that is, the yellow lotus, which also bears the name of the flower in Latin. While the yellow nymphaea is followed by the blue/purple nymphaea, the white nymphaea and red nymphaea are also reflected in the literary texts in different couplets. In this study, the status of the nymphaea in classical Turkish poetry, which is a tradition literature, will be discussed and it will be tried to examine how this precious flower takes place in the imagination of poets.

Keywords: *Classical Turkish Literature, Flower, Nymphaea.*

Giriş

Hemân aglayı geldüm ʻâleme aglayı gitdüm ben
San ol nîlûferüm kim suda bitdüm suda yitdüm ben

Rehâyî

Çiçekler, hemen bütün kültürlerde olduğu gibi Türk kültüründe de güzelliğin, letafetin, duruluk ve temizliğin simgesi olarak medeniyetin her unsurunda karşımıza çıkmaktadır. Türk kültürünün önemli bir parçası olan edebiyat ve özellikle klasik Türk edebiyatı sahasındaki edebî metinlerde de çiçekler hemen bütün çeşitleri ve özellikleriyle eserlerde kendilerine yer edinmiştir.

Tarih sahnesine konar-göçer bir kavim olarak ortaya çıkan Türklerin Uygurlar döneminden itibaren yerleşik hayata geçmeye başlamalarıyla birlikte kültür ve medeniyetlerinde belirgin değişim ve gelişimler olmuştur. Lakin bu değişim ve gelişimlerin en önemlileri Türklerin İslâm'ı kabul etmesi ve bu dinin medeniyet dairesine girmesiyle birlikte yaşanmıştır. Karahanlılar devrinden itibaren kitleler hâlinde Müslüman olmaya başlayan Türklerde yerleşik hayatın getirilerinden birisi olarak çevrenin güzelleştirilmesi, salt fayda esasından uzak mimari eserler, estetik amaç taşıyan gelenek ve alışkanlıklar da iyice görülmeye başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak tabiatta bulunan güzelliklerin en belirgini olan çiçekler de kültürün her alanında kendine daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Mimariden el sanatlarına, edebî metinlerden örf ve âdetlerin etkisinde gelişen ürünlere kadar pek çok farklı alanda tabiatta yer alan çiçekler insan elinden çıkan bu ürünlerin ana temas noktaları hâline gelmiştir.

Türk edebiyatının çok önemli bir parçasını oluşturan klasik Türk edebiyatı ise metinlerinde çiçeklere ayrı bir önem atfetmiştir. Klasik Türk şairi ve edibi, başta gül ve lâle olmak üzere sünbül, nergis, nilüfer, zambak, yasemen vs. çiçeklerin her birini farklı özellik ve güzellikleriyle metinlerine taşımayı bilmiş hatta onlara istiareler aracılığı ile çok farklı anlamlar dahi yüklemiştir. Ehline malum olduğu üzere klasik Türk edebiyatı metinlerinde geçen "gül" kelimesi sadece bir çiçeği karşılamamış, başta Hz. Peygamber olmak üzere sevgilinin yanağı, yüzü, dudağı vb. gibi istiareler aracılığı ile pek çok farklı anlamı karşılar hâle gelmiştir. Çiçekler özelinde bunun örneklerini daha da çoğaltmak pek kolay bir iş olacaktır. Çiçeklerin Osmanlı kültür hayatı ve toplumunda edindiği yer ve işlevleri bu makalenin konusu değildir. Bu konuda her biri birbirinden değerli çalışmalar bu güne kadar yapılmıştır ve bu konu çeşitli vecheleriyle araştırılmaya da devam etmektedir.

Klasik Türk edebiyatında başta gül[1] olmak üzere lâle,[2] sünbül,[3] zambak,[4] karanfil,[5] menekşe,[6] erguvan[7] unsurları bugüne kadar şairler özelinde veyahut genel mahiyette ilmî araştırmalara konu olmuştur. Hatta başta mezkûr çiçekler olmak üzere başka bazı şifalı bitkiler de klasik metinler ekseninde incelenmiştir.[8] Nilüfer ise bu güne kadar üzerinde durulmamış bir unsur olarak hâlâ varlığını korumaktadır. "Divan Şiirinde Nilüferin Kozmik Serüveni" adlı çalışması ile Ziya Avşar ve Ayşe Cengiz, nilüfere astronomik açıdan yaklaşmış ve bazı şairlerin beyitlerindeki nilüfer-gök unsurları teşbihlerini irdelemiştir. Bizim çalışmamız ise tabiatın bu güzide çiçeği hakkında bilgi vermek ve ardından bu güzel çiçeğin bir bütün olarak klasik metinlere nasıl yansıdığını ortaya koymak şeklinde olacaktır. Kısacası XIV. metinlerinden başlamak üzere klasik Türk şiirinin hemen son örneklerine kadar yapılan kapsamlı tarama sonucunda bir gelenek edebiyatı olan klasik Türk edebiyatında nilüferin edebiyattaki anlam dairesini bir bütün olarak ortaya koymak çalışmanın ana hedefidir.

Nilüferin Anlamı, Rengi ve Özellikleri

Türkçe nilüfer sözcüğü Farsça "nîlûfer" sözcüğünden gelmektedir. Farsçada nîlû-berg, nîlûpar, nîlûpal, nîlûfal (Steingass, s. 1444) olarak da geçen bu çiçek, gul-i âb-zâd, gul-i zindegî, gul-i âferîniş, hayat çiçeği, suda biten çiçek, su gülü, yaratılış çiçeği nilüfer-i âbî adıyla da bilinir (Yıldırım, 2008, s. 533). Mütercim Âsım Efendi'nin kaydettiğine göre nilüfer, güneş doğarken suda ortaya çıkıp açılan ve batışında tekrar suda kaybolan bir çiçektir (Âsım Efendi, 2000, s. 562).

Türk Dil Kurumu'nun *Güncel Türkçe Sözlüğü*'nde "Nilüfergillerden, yaprakları yuvarlak ve geniş, çiçekleri beyaz, sarı, mavi, pembe renkte, durgun sularda veya havuzlarda yetişen bir su bitkisi (nymphea)" olarak tanımlanan nilüfer bitkisi çoğunlukla lotus çiçeği ile karıştırılan bir su bitkisidir. Nymphaea Latincede sarı anlamına gelen bir sözcüktür ve nilüferin yaygın rengine işaretle bu isim verilmiştir. Bitkiler âleminin Magnoliophyta (Kapalı tohumlular) bölümünde Magnoliopsida (İki çanaklılar) sınıfından Nymphaeaceae (Nilüfergiller) familyasına ait olan Nymphaea yani nilüfer; rengi, kokusu, yetiştiği ortam, üzerinde herhangi bir kiri barındırmaması

[1] Bazıları için bkz. Ayvazoğlu, 2020; Bayram, 2007; Erdoğan ve Akgül, 2014; Kalkandelen, 2008; Çukurlu, 2019.
[2] Bazıları için bkz. Kartal, 1998; Ayvazoğlu, 2003; Ayverdi, 2006; Uçan Eke, 2021; Önal, 2009.
[3] Bazıları için bkz. Tansuğ, 1998; Karaman, 2012.
[4] Bkz. Demir, 2021.
[5] Bkz. Sona, 2015.
[6] Bkz. Çelebioğlu, 2016; Yıldız, 2017.
[7] Bkz. Demirel, 2009.
[8] Bkz. Kaya, 2015.

gibi özelliklerinden dolayı diğer çiçeklerden ayrılan, yetiştirmesi de oldukça zor olan bir bitkidir. Anavatanı olarak Kuzey Afrika, Hint coğrafyası gibi yerler zikredilmesine rağmen 50'den farklı türü bulunduğu için geniş bir coğrafyada geçmişi 100 milyon yıl öncesine tarihlenen bir bitki olan nilüfer genellikle lotus çiçeği ile karıştırılır. Nilüferler lotuslara göre daha kısa olup çiçeği su üzerinde açan bir bitkidir. Lotusların boyu 3 metreye kadar ulaşabilmekte ve çiçekleri su yüzeyinden biraz daha uzakta açmaktadır. Lotuslar, nilüferden çok daha geniş olup ortalama bir lotus çiçeğini 25-35 cm çapa ulaşması şaşırtıcı olmayan bir durumdur. Ayrıca lotuslar Nelumbonaceae familyasına bağlı bir bitki çeşidiyken nilüfer bahsedildiği üzere Nymphaeaceae familyasına bağlıdır. Lakin bu ayrımın tarihî metinlerde -hatta inanışlarda- yer almadığını lotus/nilüferin aynı bitki olarak görüldüğünü belirtmek yerinde olacaktır.

Nilüfer, durgun sularda yetişir. Sarı, beyaz, mavi ve kırmızı renkli türleri bulunan bu nadide çiçek farklı coğrafyalarda farklı renkleriyle ön plana çıkmıştır. Tarih boyunca duruluğu, güzelliği yanında tababette de istifade edilen bir bitki olmuştur. Şöyle ki sarı nilüfer çiçeğinin afrodizyak, beyaz nilüfer çiçeğinin ise sakinleştirici ve uyuşturucu etkisi bulunur (Baytop, 1994, s. 374). Ayrıca kokusu ve yapraklarından demlenen çayının uyumayı kolaylaştırıcı etkisi bilinmektedir (Yıldırım, 2008, s. 533). Hâl böyle olunca insanoğlunun çeşitli devirlerinde ilaç yapımı ve ferahlatıcı şurup vb. gibi şifai özellikleriyle de kullanılan bir çiçek olmuştur. Mesela çiçeklerinden yapılan çayın idrar söktürücü, kanamayı durdurucu ve ferahlatıcı bir etkisi vardır. Lakin özel üretim alanları hariç doğadan nilüfer çiçeği toplamak yasaktır. 2847 Sayılı Çevre Kanunu'na göre nilüfer koparmanın 2022 yılı itibariyle 219.186 TL cezası bulunmaktadır. İçeriğinde A, B2, B1, B6, B5, B9, B3 vitaminleri; potasyum, kalsiyum, fosfor, magnezyum, demir, sodyum; çinko, bakır, manganez bulunan nilüfer çiçeği doğal bir şifa deposudur ve ancak ticari amaçlı özel ekim alanlarından elde edilebilmektedir.

Mitoloji ve Çeşitli İnanışlarda Nilüfer

Yukarıda nilüfer ve lotus çiçeği ayrımından bahsederken bu çiçeklerin tarih boyunca aynı tür olarak değerlendirildiğinden bahsedilmişti. Modern bilime ait olan bu ayrım tarihî metinler ile mitoloji ve dinî inanışlarda ise bir ayrıma tabi değildir. Hâliyle bizim burada "nilüfer" olarak adlandıracağımız çiçek etrafında gelişen inanış ve kültürel kimi unsurlar "lotus" çiçeğini de kapsayacak olup kaynaklarda yer alan bilgiler dahilinde tam aksi de geçerli olacaktır.

Bir suçiçeği olan nilüfer, tabiatı gereği sulak alanlarda yetişmiş ve burada yaşayan insanlara ilham kaynağı olmuş bir bitkidir. Özellikle Nil sebebiyle Mısır, Ganj ırmağı sebebiyle de Hint kültüründe önemli bir yeri olan nilüfer, eski Mısır kültüründe

yeniden doğuşun simgesidir. Mısır yaratılış mitinde zamanın başlangıcında ilk yaratılan suda devasa bir nilüfer çiçeğinin oluştuğu ve sabah ilk güneşin bu çiçeğin ortasından doğduğu aktarılmaktadır (Wilkinson, 2010, s. 87). Mısır kültüründe çok önemli olan bahçelerde yer alan nilüferler, gündelik yaşamda estetik bir unsur olduğu kadar Mısırlılarca duvar resimlerinde, pişmiş toprak eserlerde, mimaride bir simge olarak kendine hayli yer bulmuştur. Bir örnek olarak nilüfer motifi Mısır mezar taşlarını süsleyen motiflerin başında gelmektedir (Özçalık, 2017, s. 24). Bunun sebebiyse nilüferin ölüm ve yeniden doğuş simgesi olarak vasfedilmesidir.

Hint alt kıtasında da oldukça önemli bir unsur olan nilüfer, Budizm inancında tanrısal bir semboldür. Nilüfer, manevi aydınlanmanın anahtarıdır. Özellikle kendini temizleyen bir çiçek olması ve Budizmde de temizliğin önemi sebebiyle Buda ile ilişkilendirilir. (Özçalık, 2017, s. 23). *Çin Simgeleri Sözlüğü*'nde Eberhard nilüfer için *"Lotus, çamurlu bulanık sulardan çıkmakla birlikte çiçekleri ve yaprakları temiz ve parlaktır. İçi boş, dış tarafı diktir; dalları yoktur, ancak tatlı bir kokusu vardır; saflığın simgesidir. Budizm'de lotusun meyvesi, çiçeğiyle sapı geçmişi, bugünü ve geleceği simgeler. Lotusun Budizm'deki anlamı çiçeğin rengine göre değişmektedir. Kırmızı lotus kalbi, sevgiyi, merhameti temsil etmekte; mavi lotus bilgiyi ve bilgeliği temsil etmekte; beyaz lotus maneviyatı, saflığı, huzuru; pembe lotus ise aydınlanmayı, maneviyatı temsil etmektedir"* şeklinde açıklama yapar. (Eberhard, 2000, s. 200).

Nilüfer, Çin folklor ve kültürünün ise neredeyse en önemli bitkisidir. Budizm etkisi dahilinde oluştuğu düşünülen bu durum etrafında nilüfer; saflığı, bilgeliği, ahenk ve ruhsal aydınlanmayı simgeleyen bir bitkidir (Eberhard, 2000, s. 200). Çin kültüründe bahçe sanatında suya çok önem verilmiştir. Lotus gibi benzeri su bitkileriyle su görüntülerini bezemek, Çin bahçe sanatında oldukça önemlidir (Özçalık, 2017, s. 26). Hâliyle nilüfer, söğüt gibi su bitkilerinin bu bahçelerde fazlaca bulunması garipsenecek bir durum olmasa gerektir. Bugün modern Çinli ressamların çizdiği çiçeklerin başında nilüfer/lotus gelmektedir.[9]

İran mitolojisinde "nahîd gülü" olarak adlandırılan nilüfer suda korunduğuna inanılan Zerdüştün ışığının saklandığı yer olarak bilinir. Yine eski İran'da güzel koku saçan nilüfer suyu, şarap gibi bir tür içecek olarak içilmekteydi. Hordâdrûz olarak bilinen tîr ayının altıncı günü ceşn-i nilüfer: Nilüfer Bayramı olarak törenlerle kutlanırdı (Yıldırım, 2008, s. 553).

Türklerde ise nilüfer, ölüm ve yaşamın simgesi olarak kabul edilmekteydi (Sevgi Kutluay, 2000, s. 253). Hunlar'a ait olduğu düşünülen Pazırık Halısı'nın zemininde kare şekillerin içinde nilüfer bezemeleri görülmektedir. Halının ortasında yer alan

[9] Nilüfer-resim ilişkisinde 250'den fazla nilüfer resmi yapan Fransız ressam Claude Monet (ö. 1926)'i unutmamak gerekmektedir.

çizimlerde bulunan desenler nilüfer çiçeğini hatırlatmaktadır. Bu motif bazı kaynaklarda Hun Gülü diye de anılmaktadır (Birol, 2005, s. 98).

Anadolu Türk süsleme sanatında da nilüferin kullanıldığı örnekler dikkat çeker. Çiçek, palmet-rumî-lotus bezemesi olarak, birçok eserde uygulanmıştır. Palmet-rumî-lotus motifleriyle oluşturulan süsleme, bir tek su bitkisinin tekrarlanan boyuna kesitlerinin soyut görünüşlerine verilen isimdir. Renk ve güzellikleri ile insanların daima zevkini okşayan tabiat ürünü çiçekler, halı için en elverişli bir motiftir. Özellikle çini ve kumaş sanatının en yüksek derecesine ulaştığı XVI. yüzyılda halılarda da bu motiflerin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Mimar Sinan'ın ustalığının en önemli eserlerinden biri olan ve 1575 yılında tamamlanmış bulunan Selimiye Camii (Edirne)'nin mihrap ve hünkâr mahfili çinileri çok zengin dekorlu fidanlar, yapraklar, hatayiler ve nilüfer motifleriyle bezenmiştir (Seçil, 2002, s. 1134). Değişik yapı elemanları üzerinde çeşitli bezeme ögeleriyle birlikte kullanılan lotus-palmet kuşağının, yer aldığı simgeler de göz önüne alındığında aynı yapı üzerinde bile çeşitlemelerle uygulandığı görülmektedir (Cevat, 1989, s. 57).

Klasik Türk Şiirinde Nilüfer İle İlgili Benzetmeler

Yukarıda çeşitli özellik ve güzellikleriyle anlatılan nilüfer, gül veya lâle kadar olmasa da klasik Türk edebiyatı metinlerine konu olmuş bir çiçektir. Genellikle âşık ve sevgili ekseninde ele alınan bu güzel çiçek, şairlerin beyitlerinde pek çok vasfıyla birlikte teşbihler dairelerinde kullanılmıştır. Klasik Türk edebiyatının başlangıcından itibaren şairlerin başta *Dîvân* olmak üzere çeşitli manzum eserlerinde yapılan taramalar sonucunda nilüferle ilgili 442 beyit tespit edilebilmiştir. Pek tabii ki bu tespit kesin bir sayı olmayıp tarafımızdan taramalarda elde edilen beyit sayısıdır. Yoksa nilüfer ile ilgili beyitler göremediğimiz edebî metinler dâhilinde çok daha fazla olmalıdır. Kısacası mezkûr sayı bizim ulaşabildiğimiz beyitleri göstermektedir. Başta her devrin önemli şairleri olmak üzere çeşitli *Dîvân*'lardan yapılan taramalar sonucunda nilüferin klasik Türk edebiyatında aşağıdaki teşbih, tavsif ve hayaller bağlamında yer aldığı görülmüştür.

1. Bir Suçiçeği Olarak Nilüfer

Nilüfer, herşeyden evvel bir suçiçeğidir. Suda yetişen bu bitki hemen bütün özelliklerinden önce klasik Türk şiirinde bu hususiyeti ile birlikte anılır. Şairler, çeşitli teşbih ve mecazlar dahilinde bu duruma temas ederler. Mesela Yahyâ Nazîm (ö. 1139/1727) aşağıdaki beytinde sevgilinin nergis gözünden asâ kullanacak hâle

gelmeyen yani elden ayaktan düşmeyen âşığın kendi gözyaşına gark olarak nilüfer gibi bu su içinde ömür sürmesini diler:

ʻAsâya düşmeyenler nergis-i bîmârı derdinden
Gözi yaşına nîlûfer gibi yâ Rab garîk olsun Yahyâ Nazîm G. 548/3

XVI. yy. şairlerinden Emrî (ö. 983/1575) de beytinde benzer hayali kullanır ve sararıp solmuş yüzü ve zayıf bitkin bedeniyle kendini gözyaşları içerisinde yaşayıp giden bir nilüfer gibi vehmeder:

Ben sirişk içre ruh-ı zerdümle cism-i lâgara
Döndüm ol suda bitüp suda yiten nîlûfere Emrî G. 442/1

Münîrî (ö. 928/1521?) de aşağıdaki beytinde nilüferin suya batmış hâli ile birlikte sarı rengini beytine konu eder ve çiçeğin suya gark olma sebebi olarak bâd-ı sabâyı görür. Saba yeli, nilüferi gül kâsesinden altın çaldığı için suçlamış ve onun başını suya daldırmıştır. Beyitte suçluların cezalandırma yöntemi olarak kafalarını suya sokma hadisesine de telmih bulunmaktadır:

Taldırur bâd-ı sabâ nîlûferüñ başın suya
Kîse-i gülden zer aldun diyü olmış müttehem Münîrî K. 11/22

Nilüferin sarı rengi ile ön plana çıktığı şu beyitte Tâcîzâde Caʻfer Çelebi (ö. 921/1515), memduhun kılıcında bulunan süs mahiyetindeki altın daireleri su üstünde biten nilüferlere benzetmiştir. Beyitte su-kılıç, altın renk-nilüfer ilgisi bulunmaktadır:

Olsa tîguñde ʻaceb mi şekl-i zerrîn dâʼire
Çünki nîlûfer su üstünde bulur neşv u nemâ Tâcîzâde Caʻfer Çelebi K. 18/19

Caʻfer Çelebiʼnin beytinde geçen bu benzetme ilgisi boşuna değildir. Zira mesela Nâbî (ö. 1124/1712)ʼnin aşağıdaki beytinden nilüfer motiflerinin bir çeşit süsleme tarzı olarak çeşitli yerlerde kullanıldığı sonucu çıkmaktadır:

Seng-i reşk ile kebûd eylerdi Mânî sînesin
Görse bu resm üzre bunda nakş olan nîlûferi Nâbî Tar. 30/32

Şair, Mânîʼyi kıskandıracak derecede güzel nakşedilmiş nilüfer motiflerinin tarih düşürdüğü esere pek yakıştığını ifade etmektedir.

2. Şifalı Bir Bitki Olarak Nilüfer

Bitkiler, insanoğlunun hemen her devrinde yaşamın idamesinin yanında hastalıkları iyileştirmesi, bedeni ve zihni kuvvetlendirmesi hatta insanın ruhî tarafının da onarılması hususunda başvurulan temel öğelerden birisi olmuştur. Doğadaki binbir

çeşit bitkinin farklı şifaî yanlarının bulunduğu, bugün tıp ilminin yanında "alternatif tıp, önleyici veyahut tamamlayıcı tıp" olarak literatüre dahi girdiği görülmektedir. Nilüfer çiçeği de başta içerisinde bulundurduğu bileşenlerden dolayı insan bedenine ayrıca güzelliği ve kokusuyla onun ruh dünyasına hitap etmesinden mütevellit klasik Türk şairlerinin metinlerinde şifalı bir bitki olarak kendine yer edinmiştir. Mesela XVI. yy. şairlerinden Ahmed-i Rıdvân (ö. 935-945 ?/1528-1538 ?)'ın nilüferin baş dönmesi derdi yani vertigoya iyi geldiğinden bahsettiği beytinde bu durum gözler önüne serilmektedir. Şaire göre baş ağrısına da bal ve hurma iyi gelmektedir:

'İlâcı derd-i sersâmuñ çü 'unnâb oldı nîlûfer
'Asel hurmâdan istersin ki tâ def' idesin sudâ — Ahmed-i Rıdvân K. 5/16

XVIII. yy. şairlerinden Nedîm (ö. 1143/1730) ise nilüferi şifaî bir bitki olarak klasik şairin gelenekle çizilen sınırları eşliğinde şu beytinde anmıştır:

Müdâvâ-yı dil-i mecrûha bür'ü's-sâ'adır el-hak
Zülâl-i la'l-i hatt-âverdi nîlûfer midir bilmem — Nedîm G. 85/3

Şair, sevgilinin henüz terlemiş ayva tüylerinin altında bulunan dudağını, ateş içerisinde yanan kalbinin tedavisi için hızlıca tesir gösteren bir nilüfer olarak tavsif etmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere nilüferin dolaşım sistemi üzerindeki etkisi bilindiğinde ve dahi nilüfer çayının kalbi ferahlattığı, harareti defettiği düşünüldüğünde, şairin hayalini çiçeğin tıp ilmindeki yeri minvalinde kurduğu ortaya çıkmaktadır. Metinde geçen *Bür'ü's-sâ'a* da Ebû Bekir Râzî (ö. 925)'nin tıpla ilgili ünlü eseri olup (Kaya, 2015, s. 288) beytin tıp ilmi dairesinde düşünülmesi gerektiğine ayrıca işaret etmektedir.

XVIII. yy. şairlerinden Arpaemîni-zâde Sâmî (ö. 1146/1734) de nilüfer kokusunu Hz. İsa'nın ölüleri dirilten nefesine benzetmiş ve nilüfer kokusunun kalbi, bedeni ferahlattığına işaret etmiştir:

Hey'et-i 'aksi olup ser-zede çün nîlûfer
Bûyı eyler dem-i 'Îsâ gibi tefrîh-i fu'âd — Sâmî K. 3/15

Şeyhülislâm Yahyâ (ö. 1053/1644)'nın şu beytinde ise nilüferin bir tür şerbetinin yapıldığı ve bu şerbetin çiçek hastalığına iyi geldiği belirtilmektedir:

Nihâl-i tâze-i gülşen çiçek çıkardı meger
Tabîb-i cûy içürdi şarâb-ı nîlûfer — Ş. Yahyâ Müf. 39

Son olarak Muhibbî (ö. 974/1566)'nin aşağıdaki beyti nilüferin tıp ilmindeki yerini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Şair, aşk derdinin ilacının *Kānûn*'da bulunmadığını söylerken İbni Sinâ (ö. 428/1037)'nın ünlü eseri *El-Kānûn fi't-Tıbb*'a gönderme yapar. Hakeza beyitte geçen *Şifâ* da İbni Sinâ'nın bir başka ünlü eseridir. Bu

ünlü eserlerde aşk derdine çare bulamayan tabip şaire biraz yatışması için nilüfer vermekten başka çare bulamaz:

Derd-i ʿışk kânûna uymaz anda bulınmaz şifâ
Gör ʿilâc içün tabîbi baña nîlûfer sunar Muhibbî G. 666/2

Yukarıdaki beyitler dahilinde nilüferin, tababette kullanıldığı ve bu durumun şiire de aksettiği sonucu çıkmaktadır.

3. Âşık, kul, derviş

Nilüfer; sarı rengi dolayısıyla âşığın bitkin düşmüş bedeni, suda yetişmesi sebebiyle de gözyaşlarından hâlî olmayan âşığa sıklıkla benzetilmiştir. Nitekim ʿAmrî (ö. 930/1523-24) tam da bu minvalde söylediği beytinde nilüfer ile kendisi arasında mezkûr ilgileri kurar:

Çihre-i zerdümle kaldum gözlerüm yaşıyla âh
Garka-i âb-ı revânam gör ki nîlûfer gibi ʿAmrî G. 143/2

Fâ'izî (ö. XVII. yy.?) de aşkın huylarından birinin mübtelasını yani âşığı sararıp soldurması olduğunu söyler ve sarı renk-nilüfer bağlamında âşık ile ilgi kurar:

Mübtelâsın haste-i hicr eylemekdür hûy-ı ʿaşk
Zerd ider perverdesin nîlûfer-âsâ cûy-ı ʿaşk Fâ'izî G. 71/1

Gâlib (ö. 1213/1799) ise aşağıdaki beytinde nilüferi güneşe yani sevgiliye secde eden bir kul hâlinde tasavvur eder:

Düşmez o mihre secdesi nîlûferin kabûl
Gâlib döküldü nâfile eşk-i tezallümün Gâlib G. 176/3

Gelibolulu ʿÂlî (ö. 1008/1600)'nin aşağıdaki beytinde nilüfer, kırk günlük çilesini çekmiş bir derviş olarak vasfedilmiştir. Çilesini bitirip ermişler sınıfına karışan nilüfer suya seccade -misali taç yapraklarını- serse bunda şaşılacak bir şey olmaz:

Bir erbaʿîn çıkarup geldi bâga nîlûfer
Nʾola salup suya seccâde kılsa ʿarz-ı likâ Gelibolulu ʿÂlî G. 1/83

4. Âşığın sararmış yüzü, yanağı

Nilüfer, tespit edilen beyitler dahilinde en fazla âşığın yüzü/yanağı ile teşbih hâlinde kullanılmıştır. Tespitlerimize konu olan 442 beytin 190'ında yani neredeyse yarısına yakınında mezkûr anlam dairesi içerisinde nilüferi görmekteyiz. Pek tabii ki âşığın aşktan, dertten, sevgilinin cevr ü cefasından sararıp solmuş çehresi nilüfer olarak düşünülünce beyitlerdeki nilüfer türünün de sarı nilüfer olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu durum da klasik Türk şiirinde hâkim nilüfer renginin -diğer unsurlar olan güneş, elbise vb. gibi de ayrıca işin içine katılınca- sarı nilüfer olduğunu ortaya koymaktadır. Yani şairlerimizin ekserisine göre nilüfer denildiği vakit akla gelen ilk şey rengi dolayısıyla benzetilebileceği unsurlar olmuştur. Mesela Muhibbî'nin sade ve güzel bir Türkçe ile kaleme aldığı aşağıdaki beyti bizim söylediklerimizin teksif edilmiş hâlidir:

Kimüñ gönlinde 'ışkdan bir eser var
Olur elbette yüzi nîlûfer-vâr Muhibbî G. 916/1

Nilüfer, *Bâkî Dîvânı*'nda geçtiği üç beyitte de âşığın sarı çehresi ile birlikte kullanılmıştır. Mesela şairin şu beytinde âşık kendi gözyaşı ırmağına bakmakta ve orada sarı yüzünün aksini görmekte olup bu durum su içinde yetişen nilüferi hatırlatmaktadır:

Cûy-bâr-ı eşküm içre çihre-i zerdüm benüm
Görinür âb-ı revân içinde nîlûfer gibi Bâkî G. 499/4

Nilüferi, âşığın sararıp solmuş yüzüne ilk benzeten şair meçhuldur. Fakat Beyânî (ö. 1006/1597-98)'ye göre bu benzetmeyi yapan şair çok güzel bir iş yapmıştır:

Gark-ı cûy-ı eşk oldukda güzel fikr eylemiş
Rûy-ı zerd-i 'âşıka teşbîh eden nîlûferi Beyânî G. 835/5

Karamanlı Aynî (ö. 895-900?/1490-1494?) dört unsuru beytine konu ettiği şu mısralarında nilüferi sarartıp suya gark eden unsurun aşk ateşi olduğunu söyler. Buradaki nilüfer istiare sanatı dâhilinde âşık olarak da düşünülebilir:

Hâk u hevâyı zıdd idenün 'ışkı odıdur
Nîlûferi sarardup iden suya pây-mâl Karamanlı 'Aynî K. 4/8

Şeyhülislam Yahyâ'nın aşağıdaki beytinde aşk derdinden ağlayan âşık imajı bulunmaktadır. Sararıp solmuş yüzüyle birlikte onun bu durumunu görenler hicran vadisinde akan ırmakta nilüferler bitmiş, diyerek hâl-i pür-melâline acımaktadır:

Gören dir rûy-ı zerdüm dîde-i gam-dîde aglarken
Bitürmiş cûybâr-ı vâdî-i hicrânda nîlüfer Ş. Yahyâ G. 45/3

Nilüfer, yukarıdaki hayaller eşliğinde klasik Türk şiirinde en çok âşığın sarı yüzü ile ilgili kullanılmış olup benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Lakin çalışmanın hacmini ve diğer unsurları göz önüne aldığımızda nilüfer ve âşığın sararmış yüzü vasfında yukarıdaki beyitleri vermekle iktifa etmek zorunda kalmaktayız.

5. Âşığın göğsündeki yara

Nilüfer, renk ve şekil hususiyeti dolayısıyla âşığın vücudunda oluşan dâğ/yaralara da benzetilmiştir. Bu benzetmelerde nilüferin mavi/mor nilüfer (nymphaea caerulea) türü yani Mısır mavi nilüfer çiçeği söz konusudur. Mu'idî (ö. 994/1586)'nin aşağıdaki beytinde bu durum açıkça görülmektedir:

Taş ile gögsüm dögüp yüz yirde gök dâg eyledüm
Sîne gam gülzârı anlar nîlûferler her taraf Mu'îdî G. 209/5

Yine Sehâbî (ö. 971/1562)'nin mısralarında sevgili sebebiyle âşığın göğsünde oluşan yaralar nilüfere benzetilmiş, bu yaralar nilüferin sıklıkla benzetilen unsurlarından olan hil'at ile de benzetmeli kullanılmıştır:

Tende gömgök çûb-ı zahmın sañmañuz kim ol perî
Ben gedâya itdi ihsân hil'at-i nîlûferî Sehâbî G. 387/1

Esrâr Dede (ö. 1211/1796)'nin aşağıdaki beytinde ise âşığın yarası önce kıvılcım renginde iken (sarı nilüfer) daha sonra renk değiştirdiği bir bakıma morardığı (Mısır mavi nilüferi) söz konusu edilmiştir:

Şu'le-i nîlûfer-i dâgım olup tûtî-i reng
Tâb-ı derd-i rûy u hat mir'ât-ı sohbetdir baña Esrâr Dede G. 1/9-

6. Sevgilinin Elbisesi, Düğmeleri, Hil'at, Destâr, Tülbend vb.

Nilüfer, klasik Türk şiirinin temel tipi olan sevgili ve onun etrafında gelişen unsurlar ile de sıklıkla beraber kullanılmıştır. Başta sevgilinin giydiği elbise olmak üzere, onu süsleyen destâr, tülbent, elbise düğmeleri vb. güzellik unsurları nilüferle beraber anılmıştır. Mesela *Pervâne Beg Mecmuası*'nda yer alan şu beyitte Zâtî (ö. 954/1547) sevgilinin mavi hara elbisesi içine giydiği sarı giysisinden mülhem onu mavi sularda yetişen nadide bir nilüfer olarak vasfeder:

Cûy-i pür-mevc içre nîlûfer sanur cânâ gören
Mâ'i hârâ içine geyseñ libâs-i asferi Zâtî, *Pervâne Beg Mecmû'ası* 7762/2

Yine 'Ulvî (ö. 993/1585) de benzer bir hayalle sevgilinin elbisesini "âsmânî" olarak tanımlarken elbisenin altın renkli düğmeleri mavi sularda yetişen nilüfer olarak karşımıza çıkar:

Âsmânî câmeñi zeyn eylemiş zer tügmeler
Câ-be-câ cûy-ı musaffâ üzre nîlûfer gibi 'Ulvî G. 756/3

Diyarbakırlı Hâmî (ö. 1159/1747) de bu cihana sevgilinin zerrin dügmeleri ve tuğunun kâfi geleceğini belirttiği beytinde nilüferi sarı taç yaprakları sebebiyle düğmeyle,

durgun suda dibe kadar giden uzun kökü sebebiyle de tuğ ile benzetmeli olarak kullanır:

Cihâna tügme-i zerrîn-i tûg-ı şâhî yeter
Çıkarmasun dahı nîlûferün bu köhne gadîr Diyarbakırlı Hâmî G. 3/6

Sevgilinin elbisesi yanında onun güzellik unsurlarından sayılan tülbent de beyitlerde nilüfer ile ilgili olarak sıklıkla karşılaşılan bir diğer teşbihtir. Celîlî (ö. 977/1569-70)'nin neşredilmiş *Dîvân*'ında bulunan 407. gazel sevgilinin tülbenti vasfında yek-ahenk bir şiirdir. Mezkur şiirin üç beytinde sevgilinin güzellik unsurları nilüfer ile beraber anılır. Mesela şu beyitte,

Saña bu dülbend ile beñzerdi ey tersâ-beçe
Başa nîlûfer sokup ger yürise gül hırmeni Celîlî G. 407/3[10]

şair, Hristiyan sevgilisinden bahsederken onun güzellik unsurları ve gül ile arasında bağlantı kurar. Sevgili de bir gül bahçesidir. Fakat gül bahçesinin nilüferi yoktur. O da nîlûferî yani sarı bir tülbent taksa sevgiliye benzeyebilir. Gazelin hemen bir sonraki beytinde şair sevgilinin nilüfer renginde bir tülbent taktığını da açıkça söyler:

Nahl-ı gül gibi müzeyyensin benefşezârdan
Veh ne ra'nâ gösterür dülbend-i[11] nîlûfer seni Celîlî G. 407/4

XVIII. yy. şairlerinden Diyarbakırlı Lebîb (ö. 1182/1768-69)'in aşağıdaki beytinde de sevgilinin destarı vasfında nilüfer unsuru karşımıza çıkmaktadır:

Boyatdı reng-i nîlûferle sûfî tarf-ı destârın
Bahâra tâzeden âvîze-bend-i taylesân oldu Lebîb K. 6/26

Sevgilinin destar ve tülbenti vasfında kullanılan nilüfer, şairler tarafından hil'at ile de sıklıkla bir arada kullanılmıştır. Kıymetli bir kumaş olan hil'at, kimi zaman sevgili ile kimi zaman ise âşık ile beraber nilüfer bağlamında beyitlerde yer alır. Söz gelimi Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi aşağıdaki beytinde sevgili için "gül-endâm" ve "bahâr" kelimelerini kullanırken onun giydiği elbise "hil'at", rengi ise "nîlûfer" olarak vasfetmiştir. Beyitte geçen bahâr kelimelerinden birisi mevsim manasında kullanılsa da diğeri ilk mısra ile

[10] Beyit neşredilmiş *Dîvân*'da:
Saña bu dil bend ile beñzerdi ey tersâ nice
Başa nîlûfer sokup ger yürise gül hırmeni
Şeklinde olsa da biz "dil bend"in dülbend, "tersâ nice"nin tersâ-beçe şeklinde okunması gerektiği kanaatindeyiz. Söz gelimi matla beytinde sevgilinin Ermeni olduğu vurgulanmıştır ve tersâ-beçe tamlaması metne daha uygun düşmektedir. Hakeza "dil bend"tamlamasından ziyade gazelin diğer beyitleri ekseninde de görüleceği üzere şair sevgilinin tülbentini vasfetmektedir. (Neşredilen *Dîvân* için bkz. Kazan Nas, 2018, G. 407).

[11] Neşredilen *Dîvân*'da "dil-bend-i" şeklinde.

leff ü neşr sanatı dahilinde gül anlamınaa gelmektedir. Zira on dört farklı anlamı olan "bahâr" kelimesinin bir anlamı da güldür (Yılmaz, 2011, s. 178). Bir nevi zaten kendisi gül (bahar) olan sevgili güllü bir elbisenin üstüne nilüfer renginde bir hil'at giymiştir:

Hil'at-i nîlûfer ile bu gül endâmı yine
Dir görenler kim bezenmişdür bahâr ile bahâr Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi G. 53/2

Sevgiliye seslendiği beytinde Celîlî; gayr-ı mürettep leff ü neşr sanatını kullanarak gök renkli elbise-nilüfer, gül-hil'at ilişkisi kurmuş bu sefer hil'ati kırmızı olarak vasfederken sevgilinin diğer giysisini de mavi/mor nilüfer yani Mısır mavi nilüferi olarak vasfetmiştir:

Âsmanî câmen üzre hil'at-i hamrânı gey
Tâ ki zeyn ola gül ü nîlûfer ile kâmetüñ Celîlî G. 201/2

Sevgilinin giydiği değerli bir kumaş olan hil'at, âşık tipinin de elbisesidir. Malum olduğu üzere üst makamda bulunan birisi tarafından giydirilen bir elbise olan hil'at âşığa da sevgili tarafından verilen bir tür hediyedir. Âşığın vücudunda sevgilinin cevr ü cefası sebebiyle oluşan dâğ/yaralar ona bir nevi hil'at gelir. Mesela aşağıda Sehâbî (ö. 971/1563-64) aşağıdaki beytinde vücudunda oluşan dâğ/yaraları şekil ve renk itibariyle Mısır mavi nilüferine benzetmiştir:

Tende gömgök çûb-ı zahmın sañmañuz kim ol perî
Ben gedâya itdi ihsân hil'at-i nîlûferî Sehâbî G. 387/1

7. Sevgilinin Saçı ve Hattı

Tespitler dahilinde Gelibolulu 'Âlî'nin bir beytinde sevgilinin hattı vasfında nilüfer benzetmesiyle karşılaşılmıştır. Şair, aşağıdaki beytinde sevgilinin saçlarının sünbül olduğunu ama nilüfer renginde olmadığını -nilüferin sarılığı dolayısıyla- söylerken hattının taze bir nilüfer olmasına karşın baharı karşılayan bir yönünün olmadığını söylemektedir. Bunun sebebi ise nilüferin baharda değil en erken Temmuz'un sonu ile Ağustos aylarında açmasıdır:

Saçlaruñ sünbüldür ammâ reng-i nîlûfer degül
Turfa nîlûfer hatuñ ammâ bahâr-âver degül Gelibolulu 'Âlî G. 792/1

8. Göz

Klasik şiirde göz daha çok nergis çiçeği ile teşbih dairesinde kullanılırken tespit edilen iki beyitte nilüfere de benzetilmiştir. Ziyâ'î (ö. 992/1584)'nin aşağıdaki beytinde şair

sevgilinin yanağının hasretiyle gözyaşlarını bir akarsu olarak vasfetmiş olup iki gözünü de bu akarsuda yer alan nilüfer olarak betimlemiştir:

Hasret-i rûyunla eşküm bir akar sudur latîf
'Aynı ile iki çeşmümdür iki nîlûferi Ziyâ'î G. 447/4

'İzzet Ali Paşa (ö. 1147/1734) ise aşağıdaki beytinde mavi gözlü bir güzelden bahseder. Mavi renkli nilüferin söz konusu edildiği beyitte nilüfer goncasının açıldığı an ile mahmur mavi göz arasında teşbih ilişkisi kurulmuştur. Nedîm ile birlikte klasik şiire yerleşmeye başlayan mavi göz 'İzzet'in beytinde de karşımıza çıkar:

Dem-i humârda çeşm-i kebûd-fâmına bak
Misâl-i gonce-i nîlûfer açılır kapanır 'İzzet G. 27/6

9. Dudak

Nilüfer tespitlerimize göre sadece Nedîm (ö. 1143-1730)'in iki beytinde sevgilinin dudağı ile teşbih dahilinde kullanılmıştır:

Böyle zûr-ı bûseden kimler kebûd etmiş 'aceb
Kim leb-i gül-fâmı dönmüş gonca-i nîlûfere Nedîm G. 130/4[12]

Şair, sevgilinin dudağını çokça öpülmekten morarmış nilüfer goncasına benzetmektedir. Klasik tahayyülde bir gonca olan leb, burada gül renkli değil, "zûr-ı bûse"den dolayı morarmış bir şekilde mora çalan mavidir. Nedîm'in beytinde klasik Türk şiirinde sıklıkla karşılaşılan sarı nilüferden ziyade mavi/mor nilüferden bahsedildiği görülmektedir.

10. Çarh, Felek, Gökyüzü

Klasik Türk şiirinde nilüfer, âşığın sararmış yüzünden sonra en fazla çarh, felek, semâ vb. gökyüzü unsurları ile birlikte şiire konu olmuştur. Tespit edilen 442 beytin 118'inde nilüfer ve gökyüzü unsurları çeşitli teşbih, mecaz ve telmihler dahilinde beyitlerde yer almaktadır. Mesela Hâletî (ö. 1040/1631), nilüferin yapraklarının üstünde bulunan çiğ tanesinin güneş ışığıyla buharlaşması hadisesini işlediği beytinde feleği nilüfere benzetmiş ve güneşin doğması ile kaybolan yıldızları da çiğ tanesi olarak düşünmüştür:

Katre-i şeb-nem midür nîlûfer-i çerh üzre kim
Pertev-i mihri görince oldı nâ-peydâ hemân Hâletî K. 36/7

[12] Nilüfer-dudak benzetmesinde Nedîm'in diğer beyti için bkz. Şifalı Bir Bitki Olarak Nilüfer bahsi.

XVII. yy.'ının kudretli şairi Nef'î (ö. 1044/1635) bir kasidesinden alınan aşağıdaki beytinde memduhun ne derece kan döktüğünü anlatırken onun kanlı kılıcının göğe yansımasıyla nilüfer renkli feleği kırmızı yakut dolu kaseye döndürmesi hayalinden yola çıkar:

Ol kadar kan dökdi şemşîrin ki 'aks-ile anuñ
Kâse-i yâkûta döndi künbed-i nîlûferî Nef'î K. 14/7

Celîlî de aşağıdaki beytinde şafak kızıllığından bahsederken nilüfer benzetmesine başvurur. Bu sefer gökyüzünün nilüfer ile ilişkisi mavi/mor renk yönünden değil, kırmızılığı sebebiyledir. Hâliyle beyitte zikredilen nilüfer türü de kırmızı nilüfer olacaktır:

Garka-i hûn-ı şafaksın her tarafdan ey felek
Cûy-ı hûn içinde bitmiş berg-i nîlûfer misin Celîlî G. 298/5

Süheylî (ö. 1043-1633-34)'nin aşağıdaki beyti ise şairlerin zihin dünyalarındaki felek tasavvuruna bir örnektir. Şair, feleğin binbir türlü yüzü olduğunu belirtirken feleği nilüfer ile benzetmeli olarak kullanır:

Hall ü 'akdi hâme-i dest-i kader tecdîd idüp
Yine bir yüzden göründi târem-i nîlûferî Süheylî K. 37/3

Yine bir savaş tasviri beytinde Erzurumlu Zihnî (ö. 1209-12 arası/1794-97 arası)'nin bir kasidesinde çirkin yüzlü düşmanın perişan hâle düştükçe, memduhunun yüceliğinin de nilüfer renkli feleğe ulaşmasını istediği beytinde nilüfer-felek ilgisi kurulmuştur:

Hâksâr-ı zillet oldukça 'adû-yı bed-likâ
Rif'atın efzûnter olsun çarh-ı nîlûfer gibi Erzurumlu Zihnî K. 16/61

Yukarıda verilen örnekleri çoğaltmak mümkündür. Şairler farklı benzer tahayyüllerle feleği, nilüfer çiçeğinin öncelikle rengi yönünden, kimi beyitlerde ise feleğin kat kat olması ve nilüfer yaprakları benzetmesiyle beyitlerine taşımışlardır.

11. Samanyolu (Gülşen-i Nîlûferî)

Klasik Türk şiirinde nilüfer beyitleri dahilinde dikkat çekici bir ıstılah olarak "gülşen-i nîlûferî" ibaresi tespit edilmektedir. "Nilüfer renkli gül bahçesi" manasına gelen bu tamlamadan kasıt, gökyüzüdür. Özellikle gece tasvirinin yer aldığı beyitlerde geçen bu ıstılah kanaatimizce sadece gökyüzünü değil, bir terim olarak içinde bulunduğumuz galaksiyi karşılayacak şekilde şairlerin zihin dünyalarında yer almaktadır. Zira yukarıda nilüferin gök ve göksel cisimler ile ilgisi görüldüğü üzere o cismin kendi ismi özelinde yani mihr, mah, felek, çarh vb. şeklinde karşımıza çıkmaktaydı. Gülşen-i

nîlûferî tamlamasının geçtiği beyitlerde ise bu unsurlar bağımsız olarak değil birbirine bağlı bir şekilde, tamlamanın manası gibi bir bahçe şeklinde tasavvur edilmektedir. Hâl böyleyken söz gelimi gece yukarıya bakan şair bütün gök cisimlerini birer çiçek hepsini toptan olarak da çiçek bahçesi renk itibariyle de nîlûferî, yani nilüfer renginde görecektir. Mısır mavi nilüferinin söz konusu edildiği bu beyitlerde zaman mefhumu olarak gece ön plana çıkmakta, kimi zaman da açık, bulutsuz bir gökyüzü tasavvuruyla semada bütün yıldız ve gezegenlerin görülebildiği bir gök tasvir edilmektedir. Hâliyle mezkur ibare kanaatimizce bir ıstılah olarak binlerce parlayan yıldız ve gezegeniyle kehkeşan/samanyolu galaksisini kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu manada söz gelimi *Münîrî Dîvânı*'nda sekiz farklı beyitte gülşen-i nilûferî tamlaması geçmektedir.[13] Mesela aşağıdaki örnekte şair;

Niçe ki gülşen-i nîlûferîde şâm u seher
Görine mihr gül ü ahter ü kamer nergis Münîrî K. 16/57

gülşen-i nîlûferî yani samanyolunda gece ve gündüz görünebilen güneş, ay ve yıldızları yine çiçek unsurları ile benzetmeli olarak kullanmıştır. Yine aynı şairin aşağıdaki beytinde ise âşığın yakıcı âhı göklere çıkar ve samanyolu galaksisinde/gülşen-i nîlûferîde bulunan gezegenleri meşale misali yakar ve böylece gökyüzü meşalelerle donanır:

Âh-ı dil-sûzum yetişdi göklere benzer Münîr
K'oldı şöyle gülşen-i nîlûferî pür-meş'ale Münîrî G. 255/5

Yine Münîrî'nin aşağıdaki beytinde samanyolu, sevgilinin yanağının gül bahçesini güllerle donatmasını görüp onun yaşadığı yeri, yani yeryüzünü kıskanır:

Bâg-ı 'âlem gülşen-i haddüñle gül-zâr olmagın
Reşk ider sahn-ı zemîne gülşen-i nîlûferî Münîrî G. 255/5

Son olarak örnek verebileceğimiz Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi aşağıda memduhuna seslenerek onun himmet bostanının yanında bunca yaprak yani yıldızı ile samanyolunun ancak çöplük bitkisi olabileceğini söylediği beytinde bu ıstılahı kullanır:

Bunca berg ile olupdur gülşen-i nîlûferî
Bôstân-ı himmetüñ cenbinde hazrâ-yı dimen Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi K. 11/46

[13] Beyitler için bkz. *Münîrî Dîvânı*, K. 5/2, K. 11/5, K. 16/57, K. 18/5, K. 18/99, M. 2/57, G. 255/5, G. 311/3. (Ersoy, 2017)

12. Güneş

Klasik Türk şiirinde nilüfer, renk ve şekil hususiyetleri sebebiyle güneşle beraber de sıklıkla kullanılmıştır. Feleğin durgun bir su olarak vasfedildiği beyitlerde sarı rengiyle nilüfer de güneşe benzetilmiştir. Kimi zaman ise aşağıda Münîrî'nin beytinde olduğu gibi güneş, felek denizinde nilüfer toplayan bir çiftçi olarak karşımıza çıkmaktadır:

Zevrak-ı sîmîn ile bahr-i felekde seyr idüp
Devşirür ta'cîl ile her subh nîlûfer güneş Münîrî K. 18/9

Bir diğer beyitteyse Hâletî, güneşin feleği dolaşarak su burcuna ulaştığından dem vurmaktadır. Burc-ı âbî tamlamasıyla su burcu olarak bilinen üç burç kastedilir ki bunlar Yengeç, Akreb ve Hût (Balık) burçlarıdır. Beyitte renk ve şekil yönünden nilüfere benzetilen güneş feleği dolaştığına göre ulaştığı burç hût burcudur. Zira güneş bu burca gelerek, burçlarla on iki dilime ayrıldığı düşünülen dönüşünü tamamlamış olur (Yıldırım, 2015, s. 351):

Sipihri geşt iderek varsa Burc-ı Âbî'ye
Kalur güneş nitekim cûy içinde nîlûfer Hâletî K. 28/12

Revânî'nin bir mersiyeden alınan aşağıdaki beyti ise ölen şehzadenin sofrasında yer alan mavi renkli çininin felekle ilişkisini ele alırken, nilüferiyse -belki de içinde yer alan sarı taneli bir yemek vs.den ötürü- güneşle benzetmeli olarak kullanmıştır.[14]

Kanı ol şeh ki sımâtında felek çîniyidi
Cûy-ı kadrinde güneş olmış idi nîlûfer Revânî Mus. 2/III-4

13. Ay

Nilüfer, göksel cisimlerden güneşin yanı sıra aya da benzetilmiştir. Mesela aşağıdaki beyitte Hayâlî (ö. 964/1557) gökyüzünü baş aşağı dönmüş bir denize benzetirken ay da nurdan bir nilüfer olarak tasavvur edilir. Nilüfer burada diğer beyitlerin aksine sarı veyahut mavi değil beyaz bir nilüfer olarak düşünülmüştür. Şair, bir gece tasavvuru dahilinde binlerce yıldızı da nergise benzetmiştir:

Nûrdan nîlûferi bu ser-nigûn deryâda gör
Niçe yüz bin nergis ile zeyn olan gülzâra bak Hayâlî G. 264/2

Yine Ziyâ'î'nin aşağıdaki beytinde gökyüzü sürekli dönen bir havuza benzetilmiş, bu havuzda yer alan iki nilüfer de güneş ve ay benzetmesi dahilinde ele alınmıştır:

[14] Beyit hakkında daha fazla bilgi için bkz. Avşar ve Cengiz, 2017, s. 65.

Ey Ziyâ'î sanki bir havz-ı müdevverdür felek
Ebr mevcidür meh ü hurşîd iki nîlüferi Ziyâ'î G. 484/7

Fehîm (ö. 1057/1647)'in beytinde ise mavi renkli gökyüzü nilüferin yapraklarından dolayı yeşile dönmüş bir deniz olarak düşünülmüş ve su üstündeki nilüfer çiçekleri de güneş ve aya benzetilmiştir.

Mihr ü mehle çarh-ı mînâ-fâm bir bahr oldı kim
İki nîlûfer verür ol bahr-ı ahdar rûz u şeb Fehîm K. 1-16

Nilüferin aya benzetildiği beyitlerde klasik metinlerde daha çok rastlanan sarı nilüferin aksine beyaz nilüferin (nymphaea alba) ele alındığı görülmektedir.

14. Yıldız

Revânî'nin aşağıdaki beytinde nilüfer, Sühâ yıldızına benzetilmiştir. Büyükayı yıldız kümesinde yer alan ve insan gözüyle görülebilen en küçük yıldız olan Süha, şairin beytinde memduhun yücelik ırmağında bir nilüfer olarak vasfedilmiştir.[15]

'İzzeti gülşeninüñ ak güli mâh-ı münîr
Kadrinüñ cûyı kenârında Sühâ nîlûfer Revânî K. 6/24

15. Nilüfer Şarabı

Nilüfer, hoş rayihası ve güzel rengi yanında içinde barındırdığı vitamin ve mineraller dolayısıyla oldukça faydalı bir çiçektir. Beyitlerde "nîlûfer şarâbı" olarak geçen ibare ise bu güzel çiçekten elde edilen bir çeşit şerbete verilen isimdir. Evliya Çelebi'nin Osmanlı toplumunda çokça tüketilen şerbetlerden birisi olarak gösterdiği (Çelebi, 2011, s. 413) nilüfer şerbeti özellikle saray şerbetleri arasında en seçkini olarak bilinmektedir. Bu şerbetin yukarıda zikredildiği üzere çiçek hastalığına karşı iyi geldiği Şeyhülislam Yahyâ'nın şu beytinden anlaşılmaktadır:

Nihâl-i tâze-i gülşen çiçek çıkardı meger
Tabîb-i cûy içürdi şarâb-ı nîlûfer Ş. Yahyâ Müf. 39

Tırsî (ö. 1180/1766) ise sevgilinin mecliste rakı ve şarap umduğunu fakat misafir umduğunu değil bulduğunu yer misali nilüfer şarabı ile karşılaştığını belirttiği şu beytinde bu meşrubattan bahseder:

Dilber arak u bâde umar meclise gelse
Agdayla yapılsa dahi nîlûferi n'eyler Tırsî G. 58/2

[15] Ayrıntılı açıklama için bkz. Avşar ve Cengiz 2017: 67.

Şairin beytinden bu içeceğin ağdayla -belki bir karışım dahilinde- yapıldığı da ortaya çıkmaktadır.

XVIII. yy şairlerinden Vahyî (ö. 1130/1718) de aşağıdaki beytinde baharın üç güzel çiçeğini bir arada zikrederek, şerbet-i nilüfer tamlamasını kullanır:

Gülşende lâle sanma gülüñ armaganıdur
Kâgıd içinde şerbet-i nîlûfer-i bahâr Vahyî K. 28/12

XVI. yy. şairlerinden Sehî Beg (ö. 955/1549) de şu beytinde nilüfer şarabından arpa aşı ile birlikte bahseder:

İçürüp aña nîlûfer şarâbın
Yidürdüñ tâze çölmekden cev âbı Sehî Metali 152

16. Kadeh

Yapılan taramalar neticesinde bir beyitte nilüferin kadehe benzetildiği tespit edilmiştir. Nilüferin şekil hususiyeti ile yapılan bu benzetmede şair çiçeği altın bir kadehe benzetmektedir. Hâl böyle olunca beyitteki nilüferin de sarı renkli nilüfer olduğu ortaya çıkar:

Ey Rızâyî bî-gümân zerrîn-kadeh sandum hemân
Yâr-ı sîm-engüşt elinde göricek nîlûferi Nazîre-i Baba Çelebi, *Mecma'u'n-Nezâ'ir* 4828/5

17. Yahudi

Yukarıda nilüferin sevgilinin tülbenti ile ilişkilendirildiğini belirtmiştik. Sürûrî (ö. 1229/1814)'nin aşağıdaki beytinde ise yine bir sarı nilüfer imajı vardır. Sarı nilüfer, yaprakları dolayısıyla tülbentle ilişkili kullanılırken kendisi yahudiye benzetilmiştir:

Göricek âb içre saru başlı nîlûferleri
Sanuram girmiş Yehûdiler suya dülbend ile Sürûrî Müf. 11

Eskiden, Yahudilerin ayırdedilmek için omuzlarına astıkları sarı renkli kumaş parçası vardı ki bunun adı da aselîydi (Öztoprak 2010: 108). Bal renkli/sarı olan bu kumaş sadece yahudiler tarafından kullanılırdı. Sürûrî de beytinde nilüferi sarı tülbentli yahudilere benzetmiştir. Yahudilerin vaftiz törenlerine gönderme yapan Sürûrî onların sarı tülbent taktıklarını belirtir.[16] Gerçekten Yahudilerin tarihleri boyunca sarı renk ile ilgili bir hayli ilişkisi bulunmaktadır. Mesela 849 yılında halife Mütevekkil

[16] Şairin yaşadığı dönemde Yahudi kadınlarının giyim ve kuşamları hakkında daha fazla bilgi için bkz. Yıldırım Artaç, 2018, s. 126-169.

Yahudilerin sarı yıldız takmalarını şart koşmuştu (Turan, 2005, s. 243). Yine Muvahhidler döneminde kendisini halife ilan eden Ebu Yakup, Yahudilerin sarı elbiseler giymesini istemiştir (Turan, 2005, s. 244). 1330'da Anadolu'da bulunan İbn Batuta da Yahudilerin sarı mendil taktıklarını belirtmiştir (Turan, 2005, s. 244). Nitekim Gennadius Kütüphanesi'nde bulunan ve Osmanlı toplumundaki Yahudileri tasvir eden iki sulu boya tablosunun birinde sarı tülbentiyle yahudi bir kadın resmedilmektedir.[17] Lakin yine Osmanlı ülkesinde Yahudilerin sarı ayakkabı giymesi ise yasaktı. 1791 yılında iki yahudi bu yasağa uymadığı gerekçesiyle cezalandırılmıştı (Yılmaz, 2003, s. 206). Sarı rengi sadece Müslümanların iktidarında yaşayan Yahudiler için değil Hristiyanların hakim olduğu bölgedeki Yahudi toplulukları için de kullanmak zorunda oldukları bir simgesel bir renkti. Batı toplumunda da Yahudiler mütemadiyen sarı giymek zorunda bırakılmışlardır.[18]

Sonuç olarak Sürûrî, şairane bir tahayyülle devrindeki bir uygulamayı beytine taşımış ve nilüferin suya batmasını yahudilerin vaftiz geleneği dahilinde işlemiştir.

18. Kılıç, Siper

Divan şairlerinin beyitlerinde çiçekler savaş unsurları ile de sıklıkla anılır. Nilüfer bahsinde bu tahayyüllerden bir örneği Zâtî (ö. 954/1547)'den verebiliriz. Şair, sarı nilüferlerle dolu bir gölü resmettiği beytinde sarı nilüferleri düşmana kasdeden altın nişanlı kılıçlar olarak hayal eder. Nilüferin renk ve kökleri ile birlikte düşünüldüğünde şekil itibariyle bu benzetmenin yapıldığı görülmektedir:

Ne'ydügin ben cûy-ı pür nîlûferüñ bildüm zemîn
İdinüpdür düşmenüñ kasdına tîg-ı zer-nişân Zâtî K. 58/27

Hemen aynı hayale Sabrî Şerîf (ö. 1055/1645)'de de rastlıyoruz:

Temâşâ kıl habâbın cûy-ı pür-nîlûferüñ yir yir
Cevâhirdür görinür sanki tîg-i zer-nişân üzre Sabrî Şerîf K. 18/5

Aşağıdaki beyitteyse Ca'fer Çelebi, hatmi çiçeğini mızrağa, nilüferi yaprakları dolayısıyla kalkana benzetirken gül dikenleri sebebiyle hançer çeken bir şahıs, sûsen ise kılıç kuşanmış bir asker olarak tasvir edilmiştir:

Hatmî tutmış nîze nîlûfer ele almış siper
Hârdan hançer çeker gül sûsen olmış tîg-zen Tâcîzâde Ca'fer Çelebi K. 11/12

[17] Resim ve daha fazla bilgi için bkz.: Bozkurt, 2014, s. 34.
[18] Sarı renk hakkında daha fazla bilgi için bkz. Soygüder Baturlar, 2013, s. 184-206.

19. Kandil, Kıvılcım, Şebçerağ

Şairler nilüferi şekil ve renk yönünden kandil, kıvılcım ve ateş unsurları ile beraber düşünmüşerdir. Bu beyitlerde zikredilen nilüfer ise yukarıda söylenilenlerin aksine kırmızı nilüferdir. Nilüferden ziyade aslında bir lotus olan bu çiçek türü edebî metinlerde "sürh nîlûfer" olarak geçer.

Nilüferin bolca bulunduğu Nîl nehrinden bahsedilen Fehîm'in aşağıdaki beytinde nilüfer ve nergis çiçekleri rengi dolayısıyla kandil ve bu kandilden etrafa saçılan kıvılcımlara benzetilmiştir:

Miyânı oldu nîlûfer-sitân etrâfı nergis-zâr
Nazar kıl Nîl içinde ceste ceste ol çerâgâna Fehîm K. 7/25

Gelibolulu ʿÂlî ise bugün dahi evlerimizde elektrikler gidince kullanılan, şairin devrinde ise vazgeçilmez olan kandilden bahsettiği bir beytinde, kandilin içindeki gaz yağını su ile ilişkilendirmiş ve yanan ateş ile nilüferi kastetmiştir. Hâl böyle olunca fitil de sünbül olarak düşünülür:

Kandîl-i pür-âb içre turur dûd ile şuʿle
Nîlûfer ile sanki konılmış suya sünbül Gelibolulu ʿÂlî G. 789/4

ʿÂşık Çelebi (ö. 979/1572) aşağıdaki beytinde gökyüzünü asılmış bir deniz, yıldızları şebçerağ olarak vasfetmiş, mavi renkli sudaki nilüferleri de bu hayal ile benzetmeli olarak kullanmıştır:

Nedür bu bahr-i mu'allak ki şeb-çerâg ile pür
Nedür bu kulzüm-i nîlîde surh nîlûfer ʿÂşık Çelebi K. 14/17

20. Yetim

Yapılan taramalarda nilüferin Yahyâ Nazîm (ö. 1139/1727)'in bir beytinde yetim ile benzetmeli kullanıldığı görülmüştür. Beyitte şair, yetim çocukların gözyaşlarından sakınılması gerektiğini belirterek onların sararmış yüzlerine merhamet gösterilmesini ister. Bu yetimler nilüferin suda yüzmesi gibi hâl-i pür-melâllerinden dolayı gözyaşlarına gark olmuşlardır. Nihai olarak nilüferin su ve sarı renk ilgisi yetim ile birlikte kullanılmasına vesile olmuştur diyebiliriz:

Eşk-i çeşminden sakın rahm eyle rûy-ı zerdine
Gark-âb-ı dîdedir mânend-i nîlûfer yetîm Yahyâ Nazîm G. 492/6

21. Portakal

15. yy. şairlerinden Edirneli Şevkî (ö.?)'nin narenc redifli kasidesinde nilüfer bir beyitte portakala benzetilmiştir. Yine sarı nilüferin söz konusu edildiği beyitte portakalın bulunduğu ağaç, yapraklarının rengi yönünden "nîlgûn bahr" olunca o yapraklar arasındaki portakal da yine renk ve biraz da şekil itibariyle nilüfere benzetilmiştir.

Dün yeşil yaprak içinde nazar idüp gördüm
Nîlgûn bahrde nîlûfere beñzer nârenc Şevkî K. 2/10

22. Nilüfer-Rehber

Tespit edilen beyitler dâhilinde Fuzûlî (ö. 963/1556)'nin bir beytinde nilüfer, çiçeklerin rehberi olarak nitelendirilmiştir. Fuzûlî'ye göre nilüfer yüce bir yol tutarak diğer çiçeklere rehber olmuştur. O, Allah'ın esrarını ortaya koyan bir çiçektir:

Bûstanda gör nîlûferi tutmış tarîk-i ber-ter
Ezhârın olmış rehberi gör anda esrâr-ı Hudâ Fuzûlî K. 8/9

23. Kayık

XVI. yy. şairlerinden 'Ubeydî (ö. 981/1573) bir beytinde sevgiliye seslenerek, âhının göldeki nilüferi yerinden koparmasını dert etmemesini ister. Zira onun gözyaşı ırmağında kayık gibi bin nilüfer sevgili için peyda olur**:**

Bugün nîlûferin âhum ne gam koparsa yirinden
Fülûk-veş cûy-ı eşkümden olur biñ nîlûfer peydâ 'Ubeydî G. 5/3

24. Nilüfer Çayı (Bursa)

Hâletî'nin aşağıdaki beytinde nilüfer, Bursa'nın ünlü Nilüfer çayı ile tevriyeli olarak kullanılmıştır. Şairin 1015/1606 tarihinde Bursa kadılığı görevi yaptığı düşünüldüğünde gözyaşını Nilüfer Çayı'na benzetmesi aynı zamanda kendi yaşamından izlerin beyte aksine örnek olarak verilebilir:

Rûy-ı zerd üzre revândur eşk-i hûn-pâşum benüm
Sandı Nîlüfer Suyı her seyr iden yaşum benüm Hâletî Metali 350

Sonuç

Klasik Türk şiirinde nilüfer, bu edebiyatın en itibar edilen çiçekleri gül ve lâle kadar olmasa da çeşitli yönleriyle şiirlere aksetmiş bir çiçektir. Şairlerin beyitlerinde öncelikle suda yetişmesi ardından rengi itibariyle türlü hayal dairelerinde beyitlerde yer alan bu güzel çiçek çoğu zaman âşığın, bazen de sevgili ve onun güzellik unsurlarının bir

gösterenidir. Tespitler dâhilinde en fazla âşığın aşk derdinden sararıp solmuş yüzü ile benzetmeli olarak kullanılan nilüferin klasik şiire aksetmiş renginin daha çok sarı olduğu görülmüştür. Sarı rengi dolayısıyla güneşten, sevgilinin elbisesine, altın kılıç süslemesinden altın kadehe kadar pek çok unsura teşbih edilen sarı nilüferi, âşığın göğsündeki dâğ/yara, felek, hil'at gibi unsurlara benzetilmesiyle mavi/mor nilüfer yani Mısır mavi nilüferi takip eder. Beyaz nilüfer ise daha çok ay ile benzetmeli olarak kullanılırken kırmızı nilüfer de parlaklığı ve ateş görünümü dolayısıyla gökteki yıldızlar, ateş kıvılcım ve kandil ile benzetmeli olarak beyitlerde yer almaktadır.

Mükemmel bir gözlemci olan divan şairi, tabiatın bu güzide çiçeğini sadece güzelliği yönüyle değil her yönüyle gözlemlemiş ve geleneğin oluşturduğu hayaller dünyasında kendi lafzıyla beyitlerine taşımıştır. Söz gelimi onun ne kadar şifalı bir bitki olduğunun da bilincinde olan şair, beyitlerinde yeri gelmişken bu bilgiden de yararlanmayı ihmal etmemiş bir doktor edasınca nilüferin iyi geldiği ruhî veyahut bedenî arazları söylemeyi bilmiştir. Nilüfer, tespit edil(e)meyen beyitler dahilinde daha pek çok özelliği ile edebiyatımızda yer almış, tabiatın zarif bir çiçeği olarak *Dîvân*'larda çok çeşitli yönleriyle ele alınıp anılmıştır.

Kaynaklar

Aksoyak, İ. H. (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR208602/gelibolulu-mustafa-ali-divani.html

Akyüz, K. vd.(1958). *Fuzûlî Dîvânı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Arslan, Ö. (2013). *Ubeydi Divanı (Metin ve İnceleme)*. (Tez No: 340454). [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Artaç, B. Y. (2018). 18. ve 19. Yüzyıl osmanlı halkları kadın giyim kuşamının kültürel etkileşim bağlamında analizi. (Tez No. 509743). [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Avşar Z &Cengiz A. (2017). Divan şiirinde nilüferin kozmik serüveni. *Turkish Studies*, 12 (5), 61-72.

Avşar, Z. (2017). *Revânî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196374/revani-divani.html

Ayvazoğlu, B. (2003). *Ateş Çiçek Lale.* İBB Kültür A.Ş. Yayınları.

Ayvazoğlu, B. (2020). *Güller kitabı*. Kapı Yayınları.

Ayverdi, E. K. (2006). *18. asırda lale.* (Haz. Uğur Derman), Kubbealtı Neşriyat.

Başpınar, F. (trhsz). *Beyânî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78363/beyani-divani.html

Baturlar, Ş. S. (2013). Bir dil olarak "sarı" rengin anlamı ve "sarı basın" neden "sarı"?. E-Journal of New World Sciences Academy, 8 (2), 184-206.

Bayrak, C. (2017). *Sehâbî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194338/sehabidivani.html

Bayram, Y. (2007). Burdur'un ve divanların gülü. *I. Burdur Sempozyumu Bildirileri Kitabı,* 368-386.

Baytop, T. (1994). Türkçe bitki adları sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bilkan, A. F. (1997). *Nâbî Dîvânı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Birol, İ. & Derman, F. (2005). Türk tezyîni sanatlarında motifler. Kubbealtı Neşriyatı.

Bozkurt, Ö. F. (2014). Osmanlı imparatorluğunda gayrimüslimlerin kıyafet düzenlemeleri (xvı-xvıı. yüzyıllar), (Tez No. 365003). [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Cevat. B. (1989). Anadolu Roma Çağı Lotus Palmet Örgesinde Tip Gelişimi. *Türk Arkeoloji Dergisi*, 53-72.

Çakır, M. S. (2018). *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. (Tez No: 512574). [Doktora tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Çavuşoğlu, M. (1979). *Amrî Divan*, Tenkidli basım. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Çeçen, M. K. (2010). *Sabrî Mehmed Şerîf Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*. (Tez No: 253985). [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Çelebioğlu, A. (2016). Klasik türk şiirinde menekşe. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi,* 37, 161-182.

Çelik, B. Kılıç M. (2018). *Derzi-zâde 'Ulvî Dîvân*. DBY Yayınları.

Çeltik, H. (2017). *Ahmed-i Rıdvan Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194277/ahmed-i-ridvan-divan.html

Çukurlu, T. (2019). Klasik osmanlı şiirinde gülün, bülbül ve diğer hayvanlarla ilişkisi . *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 353-376.

Demir, H. (2021), Zanbak ve klasik türk şiirindeki izleri. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 27, 127-157.

Demirel, Ş. (2009). Dîvân şiirinde erguvan. *Turkish Studies,* 4 (8), 995-1014.

Durmuş, T., Canım R. (2018), *Şevkî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-210484/sevki-divani.html

Eberhard W. (2000). *Çin Simgeleri Sözlüğü*. Kabalcı Yayınevi.

Eke, N. U. (2021). Klasik türk şiirinde lale ile ilgili kavramsal metaforlar. *Littera Turca*, 7, (3), 2021, 659-671.

Erdoğan, K. & Akgül, S. (2014). 16. yüzyıldaki bazı dîvân şairlerinin türkçe dîvânlarında gül ve anlam bilgileri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 3, 167-187.

Ersoy, E. (2017). *Münirî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196156/muniri-divani.html

Erünsal, İ. E. (2018). *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR211662/taci-zade-cafer-celebi-divani.html

Evliyâ Çelebi (2011), Seyahatnâme, (Haz. Dankoff R., Kahraman S. A., Dağlı Y.), Yapı Kredi Yayınları.

Gıynaş, K. A. (hzl.) (2017). *Pervâne b. Abdullah, Pervâne Bey Mecmuası*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194492/pervane-beymecmuasi.html

Gürgendereli, M. (2017). *Mostarlı Hasan Ziyâ'î Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196834/mostarli-hasan-ziyai-divani.html

Harmancı, M. E. (2017). *Süheylî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194364/suheyli-divani.html

Horata, O. (2019). *Esrâr Dede Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-240609/esrar-dede-divani.html

Kalkandelen, H. (2008). Nevâî bahçesinde güller, goncalar, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 29, 104-117.

Karaman G. (2012). Perîşân çiçek sünbül ve klasik türk şiirinde işlenişi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1, (2), 288-319.

Kartal A. (1998), *Klasik türk şiirinde lâle*. Akçay Yayınları.

Kavruk, H. (2001). *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*, Tenkitli metin. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Kavruk, H. (trhsz). *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR78405/seyhulislam-yahya-divani.html

Kaya, B. A. (2017). *Azmizâde Hâletî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR196456/azmizade-haleti-divani.html

Kaya, B.A. (2015). Klâsik türk şiirinde şifâlı bitkiler üzerine bir deneme. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (15), 263-314.

Kazan Nas, Ş. (2018). *Celîlî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-211944/celilidivani.html

Kılıç, F. (2017). *Âşık Çelebi Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195827/asik-celebi-divani.html

Köksal, M. F. (hzl.) (2017). *Edirneli Nazmî, Mecma'u'n-Nezâ'ir*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR195954/mecmaun-nezair-edirneli-nazmi.html

Kurtoğlu, O. (2017). *Diyarbakırlı Lebîb Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR194358/diyarbakirli-lebib-divani.html

Kurtoğlu, O. (2017). *Zâtî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195592/zatidivani.html

Kutlar Oğuz, F. S. (2017). *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196126/arpaemini-zade-mustafa-samidivani.html

Kutlar Oğuz, F. S. (2019), *Dîvân-ı İzzet ve Nigâr-nâme*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-254685/divan-i-izzet-ve-nigar-name.html

Küçük, S. (trhsz). *Bâkî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78361/baki-divani.htm

Macit, M. (2017). *Nedîm Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196897/nedimdivani.html

Macit, M. (2018). *Erzurumlu Zihnî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208572/erzurumlu-zihni-divani.html

Mermer, A. (2020). *Karamanlı Aynî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-275960/karamanli-ayni-divani.html

Mütercim Âsım Efendi (2000). *Burhân-ı Katı***.** TDK Yayınları:

Okatan, H. İ (1995). *Kafzâde Fâ'izî Hayatı Eserleri Sanatı-Tenkitli Divan Metni. (Tez No: 42480)* [Doktora Tezi, Ege üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Okçu, N. (trhz). *Şeyh Galib Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78404/seyh-galibdivani.html

Önal S. (2009). Klasik türk edebiyatında lâle ve edebî bir tür örneği olarak lâle şiirleri. *Turkish Studies*, 4 (2), 911-927.

Özçalık, M. (2017). Lotus çiçeğinin farklı kültürlerdeki önemi ve peyzaj tasarımında kullanımının irdelenmesi. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 10, 22-28.

Öztoprak, N. (2010). Divan şiirinde giyim kuşam üzerine bir deneme. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 4, 103-154.

Saraç, M. A. Y. (trhsz). *Emrî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78368/emridivani.html

Seçil, S. (2002). *Türk Kültüründe İznik Çinilerinin Önemi ve Güncel Değerlendirilmesi*. Yeni Türkiye Yayınları.

SEVGİ KUTLUAY K. (2000). Sanat Tarihi Terminolojisinde Lotus ve Palmet. *Celal Esad Arseven Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirileri*. 253-254.

Sona, F. (2015). Divan şiirinde karanfil. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 307-315.

Steingass, F. (1975). *A comprehensive Persian-English dictionary*. Librairie du Liban.

Tanrıbuyurdu, G. (2018). *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR215366/kalkandelenli-mu39idi-divani.html

Tansuğ, S. (1998). *Türklerde çiçek sevgisi ve sümbülname.* Ak Yayınları.

Taş, H. (2017). *Vahyî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194335/vahyidivani.html

Turan, N. (2005). 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl sonunda dek osmanlı devletinde gayrı müslimlerin kılık kıyafetlerine dair düzenlemeler. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 60, 239-267.

Ünver, N. (2020). *Gelibolulu Sürûrî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-271852/gelibolulu-sururi-divani.html

Üzgör, T. (1991). *Fehim-i Kadîm Divanı*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Vural, B. Ç. (2021). *Hayâlî Bey Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin- Dil içi Çeviri)*. (Tez No. 677434). [Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Wilkinson, K. (2010). *Efsaneler ve mitler*, çev. Emel Lakşe, Alfa Yayınları.

Yavuz B. (2007). Klasik türk şiirinde duyguların dili: çiçekler. *Turkish Studies,* International 2 (4), 209-219.

Yavuz, K. ve Yavuz, O. (2016). *Muhibbî Dîvânı (İnceleme-tenkitli metin)*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Yekbaş, H. (2010). *Sehî Bey Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-273692/sehi-bey-divani.html

Yıldırım, H. (2015). Divan şairlerine göre burçlar. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (41), 340-353.

Yıldırım, N. (2008). *Fars mitolojisi sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi.

Yıldız, A. (2017).Klasik türk şiirinde menekşe ile ilgili benzetmelerin kökeni üzerine. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 19, 433-450.

Yılmaz, F. (2003). Osmanlı Devleti'nde Gayrı Müslimlerin Giyim Kuşamlarını Düzenleyen Kanunlar. *Ayakkabı Kitabı.* Kitabevi Yayınları, 201-209.

Yılmaz, K. (2017). *İbrahim Tırsî ve Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195645/tirsi-divani.html

Yılmaz, K. H. (2017). *Diyarbakırlı Hâmî Ahmed Divanı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR196122/diyarbakirli-hami-ahmed-divani.html

Yılmaz, O. (2017). Klasik türk edebiyatında bir başka anlamıyla "bahâr". Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 18 (1), 177-194.

Etik Kurul İzni *Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.*

Çatışma Beyanı *Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.*

Destek ve Teşekkür *Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.*